

Töredékek a kétnyelvű iskoláztatás múltjából

– Francia és olasz gimnázium a két világháború között¹ –

Magyarországon működő idegen tannyelvű intézményekre már XVII. századi források is utalnak. A nyelvpárok változatosak voltak, leggyakrabban a gyermek anyanyelvén és egy második nyelven tanítottak. Ám csak a XX. század első felében láthatunk olyan iskolákat, ahol a magyar nyelvre és egy idegen nyelvre esett a tannyelvi választás, és ez a döntés az állami oktatáspolitikai ösztönzésével, sőt támogatásával járt. E sorban a sárospataki angol internátus² volt az első. Később francia tannyelvre Gödöllőn, olaszra Pannonhalmán nyitottak osztályokat.

Premontrei Lycée Français. Gödöllő

A premontrei rend 1924-ben hozta létre Gödöllőn a reálgimnáziumot, s nyolc év múlva érettségizett az első osztály. 1938-ban a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium a premontrei rendet francia tagozat létesítésére³ kérte fel. A Szent Norbert Gimnázium vállalta a tanulmányok elindítását. „A francia gimnázium célja, hogy a növendékekkel a magyar tagozatban elérhető ismeretek közlésével egyidőben elsajátíttassa a francia nyelv tökéletes ismeretét, és a francia műveltség és szellem finomságába avassa be a tanulókat.”⁴

Az 1940-es évekre a politika meghatározó erővel telepedett rá sok más kétnyelvű iskolára, azonban a premontrei rend a francia tagozat működésének éveit alatt mindvégig csak a nyelv oktatásának fontosságát, s annak pedagógiai hasznát hangsúlyozta. A francia tannyelv, a francia tanárok jelenléte, a külügyi-tanügyi együttműködés a háború alatt is megőrizte szikár antipolitikumát. A franciák Magyarországon kérdéskör persze ennél tágabb összefüggéseket mutat, ha a hadifoglyok ügyében vagy a menekültügyben az állami-egyházi szerepvállalást, az Alliance Française, a Francia Intézet tevékenységét vizsgáljuk. A francia iskolák a francia kultúra hagyományainak nevelési folytonosságát hirdették, de a nevelési feladatok mellett a hazai és nemzetközi „francia kapcsolat” egyik láncszemei lettek.⁵

A kétnyelvű iskolai program megindítása nagyobb nyilvánosság nélkül, majdnem hogy csendben történt. A felvételi tájékoztató szerint a beiskolázást az I. évfolyamon nem kötötték a francia nyelv ismeretéhez. A felsőbb osztályokba azonban már csak nyelvből tett felvételi vizsgával lehetett bejutni. Fiúkat és főleg katolikusokat vártak. Megkívánták, hogy a növendékek egészen vagy részben

¹ A két tannyelvű oktatás történetének első része az Új Pedagógiai Szemle 1993. évi 11. számában jelent meg.

² Vámos Ágnes: A sárospataki angol internátus. Új Pedagógiai Szemle, 1993. 9. sz.

³ 38.967/1938. V. K. M. sz. Országos Levéltár.

⁴ A jáászvári premontrei kanonokrend francia gimnáziumának értesítője az 1939/40. tanévről, 21. o.

⁵ Diener George: A Francia Intézet Magyarországon. 1947–1989. Magvető–L. Harmattan. 1990.

bentlakók legyenek. A francia gimnáziumba 1938–1944 között összesen 357 tanuló járt. A fizetendő tandíj mértéke vagyonosabb magyar társadalmi osztályokra utal. A szülők zöme nagy- és középbirtokos, nagyiparos, kisebb része értelmiségi vagy állami tisztviselő volt. A tanulók 99,11%-ának magyar volt az anyanyelve, s ez lett a tanítás első nyelve is. A második tannyelv a francia, mindenki számára idegen nyelv volt. Mindezzel együtt csak a tanulók 43,24%-a állította a beiskolázásakor, hogy csak magyarul tud. 56,76%-uknak volt alkalmuk korábban – azaz tízéves kora előtt – egy idegen nyelvet megtanulni. Erre az iskolarendszer nemigen nyújtott lehetőséget, tehát magántanárt vagy külföldi tartózkodást kell feltételeznünk.

A gödöllői francia gimnázium alapvetően különbözött mindazoktól az iskoláktól, ahol a francia nyelv csak mint tantárgy szerepelt. A tanterv világosan megfogalmazta a kétnyelvű oktatás lényegét: feladata „a francia nyelvnek szóban és írásban olymórvé elsajátítása, hogy a gimnázium III–VIII. osztályában egyes tárgyak tanítása francia nyelven történhessen”. Az 1939-ben jóváhagyott tanterv a kétnyelvűség tantárgy szerinti megoszlását is megadta: „franciául tanítjuk az ókori történelmet (Antiquité), a latin nyelvet és a franciát”. Az óratervezet azonban ennél többről tanúskodik (1. táblázat). Franciául nemcsak az ókort, hanem más korokat is tanítottak, továbbá franciául folyt a földrajz, a filozófia, a természettan, a fizika és a matematika tanítása.

A kétnyelvű képzés óraterve

1. táblázat

Tantárgy	Évfolyam								Összes óraszám
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Hit- és erkölcsstan	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Magyar nyelv és irodalom	5	5	5	5	4	4	3	3	34
Történelem	-	-	3	-	-	-	2	3	8
Histoire	-	-	-	3	3	3	1	1	11
Gazdasági ismeretek	-	-	-	-	-	2	-	-	2
Föld- és néprajz	3	4	2	-	-	-	1	-	10
Géographie	-	-	-	1	1	1	1	1	5
Latin	-	-	5	5	5	5	4	4	28
Francia	6	6	5	5	4	4	4	1	35
Német	-	-	-	-	3	3	2	2	10
Filozófia	-	-	-	-	-	-	-	4	4
Vegytan	-	-	-	-	-	2	-	-	2
Sciences naturelles	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Természetan	-	-	1	-	-	-	4	3	8
Természetrajz	2	2	-	3	4	-	-	-	11
Physiques	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Mennyiség- és mértan	4	4	3	3	3	3	3	3	26
Mathématiques	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Rajz és műalkotás ismeret	2	2	2	2	-	-	1	1	10
Testnevelés	3	3	3	2	3	3	3	2	22
Egészségtan	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Ének	1	1	-	-	-	-	-	-	4
Osztályfőnöki óra	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Honvédelmi ismeretek	1	1	1	1	1	1	1	1	8
Összesen:	31	31	32	32	33	33	33	34	259

Rendkívüli tárgy: Sténographie

(Változtatást csak 1942-ben hajtottak végre, amikor is a francia tagozat növendékeinek a III-VI. osztályban heti egyórás külön-magyarórát iktattak be.⁶⁾

A növendékek délelőtti órái mellé – órarenden kívüli, de – további kötelező, délutáni nevelőintézeti francia nyelvi foglalkozások tartoztak. Ez fokozta a heti terhelést. Az óraterv a nyelvi dichotómia sokszínűségét és a nyelvi dózis magas mértékét mutatja. Az idegen nyelv mint tantárgy óraszámja az idegen nyelv és az idegen nyelven tanítás együttes számához viszonyítva az évfolyamok felmenő rendszerében csökken, az utolsó évben már csak a szinten tartáshoz elegendő. Az idegen nyelven tanított tantárgyak óraszámja miatt azonban a francia nyelv súlya a III-VIII. osztályban egyenletesen magas.

Az iskola kéttannyelvűségét nemcsak az órászámmal és az óraszámok évfolyammegoszlásával, hanem a nyelvváltás-változattal is jellemezhetjük. Gödöllőn négy változatot különítünk el:

1. az egynyelvű foglalkozásokat;
2. kétnyelvű foglalkozásokat (időbeli felosztással);
3. kétnyelvű foglalkozásokat (tematikai felosztással) és
4. kiegészítő kétnyelvű foglalkozásokat.

Az elsőkben az ismereteket csak francia nyelven közölték. Így folyt például a latin nyelv tanítása. A Lycée Français esetében e módszernél a két nyelv (a latin és a francia) rokonságára is lehetett támaszkodni. Az egynyelvű foglalkozások közé kell sorolni még a délutáni, és az úgynevezett erdei kötetlen órákat. A természetes kétnyelvűség kialakulását elősegítő alapvetően fontos munkát francia anyanyelvű külföldiek vagy kiváló francia nyelvtudású hazai pedagógusok végezték.

A történelmi tantárgyban tannyelvűvé alkalmazták tematikai felosztásban (a világtörténelmet franciául, a magyar történelmet magyarul tanították).

Az időbeni tannyelvűváltást a földrajz tantárgy esetében alkalmazták (I., II., III. osztályban magyarul, majd IV. osztálytól franciául tanították).

A 4. változat a matematikára jellemző. Ismereteket két nyelven: a tantárgy rendes óraszámja mellé egy magyar nyelvű matematikaóra került. A tanítási nyelv alkalmazási módszereinek sokszínűsége inkább tapasztalat útján alakult ki, mintsem rendszeres elméleten alapulva.

A kétnyelvű tanításhoz nyelvilag és szakmailag kiváló pedagógusok kellenek. Régi tapasztalat, hogy idegen anyanyelvű nevelő nélkül ez a feladat nem végezhető el eredményesen. A személyi feltételekhez az oktatási kormányzat is hozzájárult. A Vallás- és Közoktatási Minisztérium – a francia külügyminisztérium útján – egy, illetve három „francia honos tanár” alkalmazásáról gondoskodott.⁷ A francia anyanyelvű tanárokat a háború után koholt vádak alapján eltávolították az iskolából.

A francia gimnázium mind szervezetileg, mind tartalmilag a lehető legtöbb ponton érintkezett a magyar nyelvű oktatással. A Lycée Français-ba felvett tanulók a magyarul tanulókkal azonos osztály növendékei lettek. A francia nyelven tanítás megfogalmazott tartalmában és követelményeiben nem kívánták a magyar nyelvű oktatástól eltérni, leginkább azért, hogy „ne jusson kevesebb ismerethez a gyermek”. A bentlakásos oktatási forma minden előnyt is élvezhettek, hiszen az internátus a nyelvközpontú és a nyelvi nevelés hagyományosan jó kerete volt. A nevelés történetében nem egyszer éppen az internátus volt az, ahol az idegen nyelv használata a legrugalmasabban tudta követni a társadalmi igények változásait, megelőzve az oktatáspolitikai döntéseket.

⁶ Külön magyaróra a gödöllői francia gimnáziumban. é. n. OPKM.

⁷ 111.298/2938. V. K. M. sz. Országos Levéltár.

A kétnyelvű oktatásnak Gödöllőn világos és határozott célja volt: az egy nyelvű (magyar) és a kétnyelvű (magyar–francia) tanulmányok eredményességét szorosan együtt tartani. Mindkét nyelven a tanterv szerint kellett haladni, az egyéni nyelvi fejlődésben pedig az a cél, hogy a kiegyensúlyozott kétnyelvűség iránya erősödjön. E kéttannyelvűségi forma elvileg biztosíthatta azt, hogy ne lépjen ki kevesebb tudással a két nyelven tanuló gyermek sem az iskolából, mint az, aki csak magyarul tanul, s eközben egy modern nyelv birtokába is jusson.

A pannonhalmi bencés olasz gimnázium

Az „ezeréves” pannonhalmi bencés iskola történetének sajátos szakaszát alkotja a XX. századi rövid életű olasz gimnázium és nevelőintézet. Mint jelenség, nemcsak a hazai oktatástörténet elemének tekinthető, de jellemzi azt a kort is, amelynek politikája megszülette.

1939–40-ben kezdte meg működését az úgynevezett olasz gimnázium Pannonhalmán, amely 1942–43-ig a Pannonhalmi Szent Benedek-rend gróf Ciano Caleazzo és Constanzo Gimnáziuma és Nevelőotthona (Diákotthona); 1943-tól a Szent Benedek-rendi Katolikus Gimnázium és Diákotthon, majd a háború után – rövid ideig – a „semleges” Dante Gimnázium nevet viselte.⁸

Az iskolai évkönyvek előbb *Gróf Klebelsberg Kunót* jelölik meg az olasz gimnázium atyjának, ezzel átfogó kultúrpolitikai koncepció elemének tüntetve fel ezt a képzést. Idézzük: „a kultúrkapcsolatok elmélyítését szolgálják a sárospataki angol és a gödöllői francia gimnázium is. Ennek a kultúrpolitikának egyik hajtása a pannonhalmi olasz jellegű gimnázium és nevelőintézet.”⁹

Később *Teleki Pálnak* tulajdonítják az alapítást, majd az építkezést. „Gróf Teleki Pál kultúrpolitikai elgondolásának e dédelgetett gyermeke ... a pannonhalmi magyar–olasz gimnázium... Tőle ered annak gondolata, ő szemelte ki iskolánk helyét, ő tűzte ki célját, fejtette ki a tanítás módjait, ő indította meg az építkezést.” A sötét, háborús 1943-as tanév kezdetén idézik fel utóljára az iskolaalapítást.

Az angol és a francia mellett „mi tette szükségessé az olasz gimnázium létesítését?” – teszik fel újra és újra a kérdést, s adnak rá változó választ. Lényegében az élő nyelvek eredményes tanítása a cél. A nyelvtudás eszköz a haza szolgálatára, miként az volt a sárospataki angolkutatás is. „Nem csupán a nyelv tökéletes elsajátítása a cél tehát ... [a tanítványok] különleges képzettségükkel hazánk nagyobb szolgálatára lehetnek.”

Miként általában a kétnyelvű intézmények esetében, a magyar–olasz kétnyelvű képzésben részesült végzős növendékektől is magas szintű idegennyelv-tudást vártak el, amelyet külföldi szolgálatban, illetve a külkapcsolatok terén lehet majd elsősorban hasznosítani, hisz „el kell látni hazánk érdekeinek színvonalas külföldi képviselőjét”.¹⁰

Az iskola biztos pedagógiai-szakmai alapokon nyugodott, noha nem volt mentes politikai felhangoktól sem, amint ez a tanévnnyitók politikai fordulataiból és árnyalataiból kitészik. „Intézetünk – hála érte a baráti nemzetek támogatásának – annak megőrkítésére létesült, hogy elveszett területeink hazatértek az anyaországhoz.” A mindennapi tanulmányok nyelvpedagógiai feladatai változatlan igé-

⁸ Mészáros István: Iskola Szent Márton hegyén. Pannonhalmi, 1991. Bencés Füzetek.

⁹ Értésítő. 1940/41.

¹⁰ Értésítő. 1938/39.

nyességgel szólnak. Az olasz gimnázium beiskolázáról külön tájékoztató jelent meg, amely az oktatási célokon túl a nevelési szempontokat és a felvétel körülményeit is közreadta. A vallásgyakorlás, a katolikus szellemiség ápolása és fejlesztése, az általános emberi értékek képviselése, a tanuláshoz és a majdani eredményekhez nélkülözhetetlen szorgalom, kiartás, az erkölcs, a becsület, a bajtársiasság. „A Pannonhalmi alakult nevelőintézet elsősorban családias otthon és családi nevelést akar nyújtani a reábizott növendékeknek. Az új nevelőotthon egyformán pótolja a bölcs atyai szigorúságot és az okos édesanyai szeretetet.” Az olasz gimnázium 1939–40-es első, induló évkönyve kétnyelvű – tükörfordításban – magyarul és olaszul jelent meg.

Az iskola speciális feladataira való tekintettel egy osztályba csak 25 tanuló került. Az 1939–40. és 1946–47. tanév között összesen 987 tanuló járt a magyar-olasz osztályokba. A felvettek elsősorban a vagyonosabb rétegből kerültek ki. Az évi 2000 pengő tandíjon felül beiratkozási és orvosi díjat is kellett fizetni. Tehetségpártolás céljából az olasz osztályokba mindvégig felvesznek gyermekeket szegényebb családokból is.

Az olasznak nevezett bencés gimnáziumban kétnyelvű képzés folyt. Az iskola maga készítette el a tanítási tervét, előbb csak az alsóbb osztályokra, hogy majd a tapasztalatok birtokában alakítson, véglegesítsen. „Oktatómunkánk... jóváhagyott helyi tanterv alapján folyt, az élő idegen nyelvek – elsősorban az olasz – alaposabb tanítását teszi lehetővé intézetünkben.”¹¹

A helyi tanterv szerint az I. és a II. osztályban a latin nyelv helyett az olasz nyelvet tanították heti hat, illetve öt órában. A III. osztálytól kezdve szerepel a latin, az V. osztálytól a német.¹² A tanítás nyelve az alsóbb évfolyamokban természetesen a magyar, a felsőbb osztályokban egy-két tantárgyat olasz nyelven tanítanak (2. táblázat). Az internátusban olasz anyanyelvű oktatók vezették az „élő olasz nyelv” gyakorlását.

Óraterv

2. táblázat

Tantárgy	Évfolyam								Összes óraszám
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Hit- és erkölcsstan	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Magyar nyelv és irodalom	5	5	4	4	3	3	3	3	30
Történelem	-	-	2	-	-	-	2	3	7
STORIA	-	-	-	3	3	3	-	-	9
Gazdasági és társadalmi ismeretek	-	-	-	-	-	2	-	-	2
Föld- és néprajz	3	4	2	-	-	-	1	-	10
Honvédelem	1	1	1	1	1	1	1	1	8
Latin	-	-	5	5	4	4	4	4	26
Német	-	-	-	-	4	4	3	3	14
ITALIANO	6	5	5	5	4	4	4	4	37
Bölcsészet	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Természetrajz	2	2	-	3	4	-	-	-	11
Vegytan	-	-	-	-	-	2	-	-	2
Természettan	-	-	1	-	-	-	4	3	8

¹¹ Az elkészült tantervet a Vallás- és Közoktatási Minisztérium 1842/1944. számmal jóváhagyta.

¹² Értesítő. 1944/45.

Tantárgy	Évfolyam								Összes óraszám
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Mennyiségtan	4	4	3	3	3	3	3	3	26
Rajz és műalkotásismeret	2	2	2	2	-	-	-	1	9
STORIA DELL' ARTE	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Testnevelés	3	3	3	2	3	3	3	2	22
Egészségtan	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Ének	2	2	-	-	-	-	-	-	4
Összesen:	30	30	30	30	31	31	31	32	245

A történelem és a művészettörténet tantárgyakat idegen nyelvűnek jelzik a dokumentumok. A nyelvtanulás százalékos aránya az összórászámhoz viszonyítva a következőképpen alakult.

A nyelvi és a nyelven tartott órák aránya az összórászámhoz viszonyítva (százalékban)

3. táblázat

Vizsgálati szempont	Évfolyamok							
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
Német nyelv órái	0	0	0	0	13	13	10	9
Latin nyelv órái	0	0	17	17	13	13	13	13
Olasz nyelv órái	20	17	17	17	13	13	13	13
Olaszul folyó órák	0	0	0	10	10	10	3	0
Olasz és olaszul együtt	20	17	17	27	23	23	16	13

Az idegen nyelven folyó tanítást a nyelv intenzív alapozása előzte meg. Az idegen nyelvű órák arányának emelkedésével a nyelvre csak mint tantárgyra fordított óraszám csökken (3. táblázat). Az olasz nyelven folyó tanórákon ugyanis nemcsak a tantárgyi ismeretekben gyarapszik a növendék, hanem nyelvtudása is fejlődik, főként a természetes nyelvsajátítás útján. A kétnyelvű tanulmányok alatt ugyanakkor találkozhatunk nyelvoktatásszerű jelenséggel is.¹³ A latin a második, a német a harmadik idegen nyelv.

A nyelvtanításban a készségek és a képességek arányos fejlesztését is vállalják, a korabeli általános gyakorlattól eltérően nagyobb hangsúlyt fektettek a szóbeliségre, a szövegértésre és a beszédképességre, hisz ezek a készségek az idegen nyelven folyó más tanórákon elengedhetetlenek. A tanulók életkorához illett a mesehallgatás, az ifjúsági irodalom szemelvényeinek feldolgozása, olasz gyermekfolyóiratok használata. A társalgási témaválasztásnál a fiúk érdeklődéséhez közelítették. Újságok, filmek, történelmi, földrajzi témák, Olaszországgal kapcsolatban pedig leginkább a vetítés, a képek jelentették az illusztrációt. „Egy-egy jelenetnél huzamosabb időre megálltunk – ami nem volt éppen a gyermekek anyéré, hisz ők a mese végére voltak kíváncsiak – és azt pontosan megmagyaráztuk, többször elisméltettük a kifejezéseket. Az igaz, hogy az aprólékos ismételtetés el-eltávolított ... az élénk társalgástól, azonban mind a kifejezések toszkánai nyelvjárás szerinti javíthatása, mind a nyelvtani és mondattani hibák kiküszöbölése ... érdekében ez a módszer látszott a legkézenfekvőbbnek.”

Ugyanezt bizonyítja a következő részlet is: „A napi olaszórát kiegészítette a délutáni olasz társalgás. Míg az elsónél közelebbi és gyakorlati célként a nyelvtani szabályok megtanulása és a szókincs gyarapítása lebegett szem előtt, addig az

¹³ Vámos Ágnes: A kétnyelvű oktatás néhány elméleti kérdése. Új Pedagógiai Szemle, 1993. 9. sz.

utóbbinál meghitt társalgás keretei között a már ismert szabályok és szókécs gyakorlati alkalmazására törekedtünk. E két tanítás párhuzamosan haladt. S azon voltunk, hogy a nyelvtanulás kissé szürke mechanizmusát kellemes, megnyerő forma alá rejtjük. S a nyelvtani szabályt csak akkor fejtettük ki röviden és világosan, amikor az ismételt használat folytán a gyermek lelkében már egészen kialakult és mintegy saját szellemi munkája gyümölcsként buccyan elő.¹⁴

Az iskolában mind az egynyelvű, mind a kétnyelvű tagozaton lényegében ugyanazok a tanárok oktattak. A körülmények ismeretében reális cél volt, hogy a „pannonhalmi gimnázium tanulói a magyar és az olasz egyetemek hallgatására egyenlő módon jogosító képzettséget szerezzenek”. Az olasz gimnáziumban mindazt nyújtani kell a növendékeknek, amit más csak magyar nyelven tanító gimnáziumok nyújthattak. A két nyelven tanulás különlegességét mindig kiemelték az évkönyvek, de emellett gyakori érv: „Egyébként az iskola lényegében alkalmazkodik a magyar gimnáziumok tantervéhez és azokkal teljesen egyező joggal állít ki bizonyítványokat.”

Az olasz gimnáziumban a kétnyelvű oktatási formák közül a következőket találtuk: „egynyelvű foglalkozások olasz anyanyelvű tanár vezetésével”, valamint a „kétnyelvű foglalkozások időbeni (tanévi) váltással” típusát. A kétnyelvű-képzésben részeseülők ugyan a magyar nyelvű osztályok tanulóival közösen tanultak, de az olasz nyelvű tanórák „csoportbontásban” folytak.

A tanítás körülményei kedvezőek voltak. Miként a többi idegen nyelvű gimnáziumban, itt is építkezések kezdődtek. Az olasz gimnáziumi program második tanévétől ez meghatározó méretű, és nemcsak korabeli viszonylatban tekinthető igényesnek. Az F alapú intézményhez 33 000 légméteren 1220 m² hálóterem, 200 személyes ebédlő és kis tálaló, tanulóterem, 200 m²-es tornaterem, öltöző, zuhanyzó és fürdőszobák, műhely és zeneterem, rajzterem, díszterem, szertárak, előadók, közös dolgozó, továbbá kápolna és sekrestye tartozott. Az intézethez személyzeti, felügyelő tanári lakások illeszkedtek. A szabad mozgást 4000 m² játszótér és 21 hektáros kert biztosította.

Az olasz gimnázium működésének éveitől mindvégig alkalmaztak olasz anyanyelvű tanárt. Az 1948-ban államosított iskola szétszórta tantestületében még mindig megmaradt a két olasz anyanyelvi lektor. Őm 1949-ben „komoly vádakat merültek fel ellenük: az angol rádióban szocializmusellenes híreket hallgattak, helyi bencésekkel beszélgettek, helybeli kulákkal szóbaálltak, neki köszöntek” – így tartózkodási engedélyüket az igazgató kétségbeesett kérése ellenére is csak a tanév végéig hosszabbították meg.

A háború végére, a visszahúzódó frontvonal miatt az iskola mindinkább menedékhellyé, üldözöttek, sebesültek és menekültek befogadó bázisává alakult. Az olasz gimnázium mellett a tanítói feladatokat még akkor is ellátták, amikor – a menedéket kérők életkori és nemi megoszlása miatt – óvodát, kisiskolát, leány- és fiúgimnáziumot egyidejűleg kellett működtetni. A háború után e tanulócsoporthoz egy része önként és természetesen megszűnt. Más részét az új politika erőszakosan felszámolta. Ehhez járult, hogy a nyolcosztályos általános iskolai forma csak a környező települések gyermekeivel számolt – nyilván az országos beiskolázás ellenében. Az orosznyelv-oktatás kötelező bevezetése pedig az olasz nyelvű képzés végét jelentette, hiába próbálkozott az iskola az olasz nyelvű tagozat megmentésével, ehhez többé nem voltak meg a feltételek. Gyors változás ment végbe az iskolarendszerben, a nemzetközi kapcsolatokban, az egyházhoz és az idegen nyelvekhez fűződő politikai viszonyban egyaránt.

¹⁴ Értésítés. 1940/41.